

OLIV O'QUV YURTI TALABALARINING AXBOROT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH USULLARI

dotsent N.M.Mallaboyev (Namangan davlat texnika universiteti)

Jorayeva Nodira Ibragimjanovna

(Uchqo'rg'on sanoat va texnologiya texnikumi)

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli transformatsiya va bilim iqtisodiyoti sharoitida oliy texnik ta'lim muassasalari talabalarida axborot-tahliliy kompetensiyani shakllantirishning nazariy-metodik asoslari va amaliy mexanizmlari tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi – axborot kompetensiyasining tarkibiy tuzilishini aniqlash, o'quv dasturlariga integratsiya qilish yo'llarini belgilash hamda faol o'qitish sharoitida qo'llaniladigan tashkiliy-pedagogik modelni ilmiy asoslashdan iborat.

Kalit so'zlar: axborot-tahliliy kompetensiya, raqamli ta'lim muhiti, kompetensiyaviy yondashuv, strukturaviy-funksional model, faol o'qitish texnologiyalari, muhandislik ta'limi, metakognitiv rivojlanish, pedagogik fasilitatsiya.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

доцент Н.М. Маллабоев (Наманганский государственный технический университет)

Джураева Нодира Ибрагимжановна

(Учкурганский индустриально-технологический техникум)

Аннотация: В данной статье систематически анализируются теоретико-методические основы и практические механизмы формирования информационно-аналитической компетенции у студентов высших технических учебных заведений в условиях цифровой трансформации и экономики знаний. Цель исследования – определить структурную структуру информационной компетенции, определить пути ее интеграции в образовательные программы и научно обосновать организационно-педагогическую модель, используемую в активном обучении.

Ключевые слова: информационно-аналитическая компетентность, цифровая среда обучения, компетентностный подход, структурно-функциональная модель, технологии активного обучения, инженерное образование, метакогнитивное развитие, педагогическая поддержка.

METHODS OF FORMING INFORMATION COMPETENCE OF HIGHER EDUCATIONAL STUDENTS

associate professor N.M. Mallaboyev (Namangan State Technical University)

Jorayeva Nodira Ibragimzhanovna

(Uchkurgan Industrial and Technological College)

Annotation: This article systematically analyzes the theoretical and methodological foundations and practical mechanisms for the formation of information and analytical competence in students of higher technical educational institutions in the conditions of digital transformation and knowledge economy. The purpose of the study is to determine the structural structure of information competence, determine ways of integrating it into educational programs, and scientifically substantiate the organizational and pedagogical model used in active learning.

Keywords: information and analytical competence, digital learning environment, competency-based approach, structural-functional model, active learning technologies, engineering education, metacognitive development, pedagogical facilitation Beshinchi sanoat inqilobi, sun'iy intellekt va ma'lumotlar iqtisodiyoti sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalarida axborot-tahliliy kompetensiyani shakllantirish nafaqat akademik samaradorlik ko'rsatkichi, balki kasbiy moslashuvchanlik, innovatsion fikrlash va hayot davomida o'zlashtiruvchanlik (lifelong learning)ning asosiy omili hisoblanadi. Ushbu kompetensiya shaxsga axborot oqimini kontekstual filtrlash, uning epistemologik ishonchliligini baholash, tizimli tahlil qilish hamda professional faoliyatda amaliy yechimlar ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Maqolaning ilmiy maqsadi – raqamli ta'lim ekotizimi sharoitida muhandislik va texnik yo'nalish talabalarida axborot-tahliliy kompetensiyani rivojlantirishning nazariy-metodik asoslarini tahlil qilish, o'quv dasturlariga

integratsiya qilish yo‘llarini aniqlash hamda tashkiliy-pedagogik modelning arxitekturasi va funktsional xususiyatlarini ilmiy asoslashdan iborat.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda “axborot kompetentsiyasi” tushunchasi statik ko‘nikmalar majmui sifatida emas, balki kognitiv, operatsion, metakognitiv va qiymatli-dunyoqarash komponentlarining dinamik o‘zaro ta’siri sifatida talqin etiladi. UNESCO va ACRL (Association of College & Research Libraries) standartlarida u axborotni aniqlash, qidirish, baholash, etik jihatdan qo‘llash va natijalarni ilmiy yoki professional kontekstda kommunikasiya qilish qobiliyati sifatida belgilanadi. Texnik oliy ta’limda esa ushbu kompetensiya nafaqat dasturiy vositalar va ma’lumotlar bazalaridan foydalanishni, balki eksperimental ma’lumotlarni qayta ishlash, matematik modellashtirish, tizimli tahlil va qaror qabul qilish jarayonlarida axborotni strategik boshqarishni ham o‘z ichiga oladi. Axborot jamiyatida yashaydigan bo‘lajak mutaxassis nafaqat texnik ko‘nikmalarni egallashi, balki olingan bilimlarni iqtisodiy, ekologik, axloqiy va estetik mezonlar asosida tahlil qilib, innovatsion yechimlar ishlab chiqishda qo‘llay olishi zarur. Shu nuqtai nazardan, axborot kompetentsiyasini raqamli madaniyat, kognitiv moslashuvchanlik va professional identifikatsiyaning integrativ ko‘rsatkichi sifatida qarash ilmiy jihatdan asosli hisoblanadi.

Axborot-tahliliy kompetensiyani shakllantirishning birinchi sharti – uni alohida fan doirasida emas, balki barcha intizomlarga uzviy integratsiya qilishdir. Axborot kompetentsiyasini amaliy faoliyatga o‘tkazishning eng samarali usuli – loyiha asosidagi ta’lim (PBL) va hamkorlikka yo‘naltirilgan o‘quv muhitidir. Real sanoat muammolari, startup-g‘oyalar yoki tadqiqot topshiriqlari asosida tuzilgan loyihalar talabalarni axborotni nafaqat qabul qilish, balki uni sintez qilish, muhokama qilish, prototip yaratish va natijalarni himoya qilish jarayonida mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatadi. Shu bilan birga, mustaqil o‘rganishni rag‘batlantirish mexanizmlari (adaptiv platformalar, shaxsiylashtirilgan o‘quv traektoriyalari, formativ baholash, peer-review tizimi) talabaning metakognitiv nazorat va o‘z-o‘zini tartibga solish (self-regulation) qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu esa axborotni tanlash, qayta ishlash va natijalarni baholash jarayonida ongli va mas’uliyatli yondashuvni shakllantiradi.

O'qituvchining roli "bilim manbai"dan "yo'l boshchi-fasilitator"ga o'tishi zamonaviy ta'lim paradigmasining ajralmas qismidir. Pedagoglar nafaqat raqamli vositalardan foydalanishni, balki TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) doirasida texnologiyani o'quv mazmuni va pedagogik strategiya bilan uyg'unlashtirishni egallashi kerak. AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari)ni talabani chalg'ituvchi omil emas, balki kognitiv faoliyatni kuchaytiruvchi, refleksiyaning chuqurlashtiruvchi va hamkorlikni ta'minlovchi instrument sifatida qabul qilish – raqamli pedagogik madaniyatning asosiy mezoni hisoblanadi. O'qituvchilar virtual ta'lim platformalarida vebinarlar, telekonferensiyalar, masofaviy mentorlik, guruh loyihalari va onlayn simulyatorlarni boshqarish orqali axborot oqimini pedagogik jihatdan strukturaviy tashkil etishi lozim. Modelning adaptivligi talabalarning individual kognitiv xususiyatlariga moslashuvchanlikni, ochiq-likni, komponentlarni almashtirish va yangilash imkoniyatini, dinamikligi esa o'quv mazmuni va usullarini axborot oqimi tezligiga qarab o'zgartirishni ta'minlaydi. "Texnik tizimlarda axborot texnologiyalari" kabi fanlarda raqamli ta'lim resurslari va faol o'qitish usullarini joriy etish talabalarning kognitiv faolligini oshiradi, axborot-tahliliy kompetensiyasini chuqurlashtiradi, mustaqil izlanish qobiliyatini shakllantiradi va o'qituvchi-talaba o'rtasidagi kommunikatsion samaradorlikni ta'minlaydi. Modelni amaliyotga tatbiq etish natijasida quyidagi sifat va miqdor ko'rsatkichlari yaxshilanadi:

- Talabalarning axborotni kontekstual baholash va statistik tahlil qilish ko'nikmalari ortadi;
- Kasbiy moslashuvchanlik, ijodiy tashabbus va jamoaviy qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi;
- Sanoat va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik mustahkamlanadi, bitiruvchilarning mehnat bozorida raqobatbardoshligi oshadi.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalari talabalarida axborot-tahliliy kompetensiyani shakllantirish nafaqat o'quv jarayonining tarkibiy qismi, balki shaxsning kasbiy identifikatsiyasi, intellektual salohiyati va ijtimoiy faolligining

poydevori hisoblanadi. Ushbu jarayon muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun o‘quv dasturlarining kompetensiyaviy yangilanishi, raqamli infratuzilmaning takomillashuvi, pedagoglarning fasilitatorlik salohiyatining oshirilishi hamda shaxsga yo‘naltirilgan baholash tizimlarining joriy etilishi zarur. Kelgusi tadqiqotlarda sun‘iy intellektga asoslangan adaptiv o‘quv muhitlarining axborot kompetensiyasiga ta’siri, transkultural axborot etikasi masalalari, shuningdek, kompetensiyaviy natijalarni real kasbiy faoliyatga o‘tkazish mexanizmlari chuqurroq o‘rganilishi maqsadga muvofiqdir. Ta’lim sifatini oshirishning kaliti – axborot kompetensiyasini nafaqat texnik ko‘nikma, balki shaxsning hayot davomida rivojlanuvchi intellektual kapitali va professional axloqiy madaniyatining ajralmas qismi sifatida e’tirof etishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Ozoda Abdullayeva, Nosirjon Mallaboyev Process of student self-education and its design. Vol 27 No 2 (2018): Scientific Journal of Polonia University
2. Mallaboyev N., Imamnazarov E., Abdullayeva N, Perspektivi proizvodstva produktov pitaniya. // "Ekonomika i sotsium" №5(48) 2018. S. 770-773
- 3.Mallaboyev N., Shokirov D.Rol standarta v proizvodstve kachestvennix i bezopasnix produktov//Ekonomika i sotsium. -Moskva, 2018.-№ 5(48) S. 773-775.
- 4.Mamurova Feruza Tojimatovna, Abdullayeva Nozima Khoshimovna, Mallaboyev Nosirjon. Using the "assessment" method in assessing students' knowledge. //Theoretical & applied science. nomer: 11(79) god: 2019 stranitsi:80-83.
- 5.N.M. Mallaboev, I.A.Xolmirzaev; Joint educational educational work of the teacher and student and methods of improving the quality of education// Ekonomika i sotsium.-Moskva, 2019.-№ 6(61) S. 48-53
- 6.Abdullaeva N, Mamurova F, Mallaboev N. Efficiency of experimental preparation use multimedia to enlarge some questions //Экономика и социум-Москва, 2018.-№ 5(48) С. 11-13.